

SUMARI

Pròleg	11
Introducció	15
Els conceptes	19
El judici polític	19
El procés judicial polític a l'Estat espanyol.....	24
La defensa política.....	35
Alguns judicis històrics	41
Dues estratègies simultànies: el cas Dreyfus	41
El judici de ruptura contra els nazis: el cas de l'incendi del Reichstag.....	44
El desdoblament en el judici espectacle: els processos de Moscou	49
La dignitat sense recança: el cas Companys.....	53
El silenci a la sala i al carrer: el cas Rosenberg	58
El judici de Djamila Bouhired.....	62
El procés de Burgos	65
El judici de ruptura a la RFA: Ulrike Meinhof.....	69
Algunes experiències pròpies	75
El judici per justificar una guerra: l' <i>escamot Dixan</i> ..	75
L'anarquisme a judici: Núria Pòrtulas	82
Les fotos del rei	86

Aturem el Parlament.....	90
El judici desobedient: Montse Venturós.....	95
Conclusions	101
La persona encausada, en el centre.....	101
Convenciment per convèncer	102
Declarar i interpel·lar sempre.....	103
Testificar i testimoniar	104
Difondre el conflicte per tots els mitjans.....	105
Prendre la iniciativa	106
No acatar, no col·laborar, desobeir.....	106
Innovar constantment	107
El discurs dels drets humans: mitjà, fi i contradicció	108
Epíleg	111

PRÒLEG

“La defensa vol polititzar el procés!” ens retreia la fiscal assenyalant amb el dit el banc dels acusats. Uns minuts més tard, sol·licitava sis anys de presó contra un líder tàmil exiliat a Suïssa. Era acusat de finançar la resistència que durant dècades ha lluitat per alliberar el país, enviant diners de la diàspora mentre el seu poble era massacrada per bombes de Sri Lanka davant la indiferència de la comunitat internacional. Quan ens va donar la paraula, vam respondre que si un judici és polític, mai ho és per voluntat de la defensa. Un judici polític sempre és una decisió de l'Estat, que escull utilitzar el dret penal per apuntar un activista polític o social acusant-lo d'haver actuat d'acord amb el seu compromís. Si fos per nosaltres, els càrrecs haurien estat retirats per evitar perdre el temps i desacreditar la justícia i l'estat de dret. Però ja que l'acusació havia decidit arrossegar un home honest davant del Tribunal, ara estava condemnada a escoltar els seus arguments i els dels seus advocats. Com ha dit amb raó el mestre Willard, “és una llàstima per a aquells que han sembrat el vent, però que no comptin amb nosaltres per evitar-los la tempesta”.

Perquè és així, quan el Poder crida una persona a l'estrada per jutjar les seves idees s'arrisca que l'acusat accepti l'enfrontament, que digui alt i fort que no es penedeix de res, que allò per què se l'acusa està disposat a tornar-ho a fer tantes vegades com sigui necessari. I llavors, la tasca de la defensa és denunciar la mentida de l'Estat, desvetllar la naturalesa política de l'acusació i demostrar

que allò que ell anomena justícia no és res més que autoritarisme disfressat. És en aquest moment, quan el cap i el puny de l'acusat s'alcen, quan el jutge rep una dignitat inesperada, quan els crits del carrer esdevenen suficientment forts per travessar el plexiglàs de les sales d'audiència, és llavors que el procés de l'Estat contra els seus enemics es transforma en un procés de l'Estat a si mateix. I quan el poder se n'adona, llavors, sovint ja és massa tard. Ja ha perdut.

Això és el que nosaltres aprenem del nostre modest treball de defensors de militants polítics. I aquesta és la pràctica que el meu col·lega Benet Salellas i Vilar ha tingut el mèrit de teoritzar en aquesta obra, que esdevé una eina per a totes aquelles i aquells que decideixen defensar-se políticament, és a dir, a l'ofensiva. Un llibre que troba el seu lloc al costat de Sòcrates, Victor Serge, Marcel Willard, Jacques Vergès, Arthur Kinoy i els *People's Lawyers* nord-americans, en aquest racó de les nostres biblioteques destinat a l'estratègia i a l'optimisme.

És al prestatge de l'estratègia, perquè anem als judicis polítics com altres van a la guerra. Amb la ferma voluntat de mantenir la iniciativa i un pla a la butxaca no només per ensorrar políticament l'acusació sinó l'acusador en si mateix. La veu de l'acusat i el discurs de la defensa no parlen pas per convèncer els magistrats de tribunals que són sovint d'excepció. El judici ofereix una tribuna per a l'opinió pública a la qual l'acusat i la seva defensa s'adrecen per sobre del cap dels jutges. El principal desafiament de la defensa és bastir una solidaritat suficientment àmplia, més enllà de la marginalitat, per aconseguir fer tremolar el poder. Afortunadament hi ha molts exemples. La Conferència per l'amnistia dels empresonats i exiliats polítics de 1961 que va reunir a París centenars de delegats parlamentaris i sindicals de tot Europa. La vaga dels estibadors de la Costa Oest americana que el 1999 va tancar els ports de Washington a Mèxic demanant l'alliberament del periodista i activista afrodescendent Mumia Abu Jamal condemnat

a mort per un tribunal racista després d'un procés injust. O, més recentment, els centenars de persones que assetgen els tribunals francesos quan són acusades d'un "delicte de solidaritat" per haver acollit persones migrants. Si dins de l'àmbit restringit d'una sala d'audiències la correlació de forces sempre està a favor del poder que empresona, a les places, a la premsa i en la mirada severa de la comunitat internacional, l'avantatge resta entre la multitud que allibera. Poc importa, doncs, la sentència del tribunal, la defensa política es construeix per vèncer en el veredict de del carrer.

És a la lleixa de l'optimisme, també. Aquest llibre ens recorda que la decisió de confrontar políticament l'acusació va permetre l'absolució i alliberament de Grigori Dimitrov i també l'indult concedit per a Djamilia Bouhired, mentre que una defensa de conivència hauria portat un i altre al patíbul. I ens podria haver parlat de molts altres, com de Georges Mattei. Aquest militant anticolonialista francès citat davant de la justícia militar arran de la publicació a la revista *Les Temps Modernes* dels testimonis sobre els crims comesos a Algèria pels militars francesos que quan es va presentar per primera vegada davant del magistrat va declarar "esperava aquest judici amb impaciència, ara podré donar els noms dels torturadors!". El seu procés mai tindrà lloc. O Angela Davis. Nosaltres no coneixeríem els escrits d'aquesta militant infatigable si la justícia americana no hagués comès l'error d'intentar silenciar-la acusant-la pel seu amor a les Panteres Negres empresonades. I és que la decisió d'una defensa política no respon pas, doncs, solament, a una posició ideològica de l'acusat. Si l'estratègia és eficaç, la mobilització popular és suficient i la causa defensada és compartida, la defensa política comporta la retirada dels càrrecs o l'alliberament ràpid de l'encausat.

Gràcies, per tant, a Benet Salellas i Vilar per oferir-nos avui aquestes reflexions que l'actualitat ens reclama i per escriure en els propers mesos, davant d'una jurisdicció d'excepció a Madrid, el capítol que li falta a aquest llibre. Gràcies a tots aquells que,

com Jordi Cuixart, ens fan l'honor de compartir unes batalles polítiques i judicials tan justes que només poden ser guanyades. Gràcies, finalment, als fiscals que tenen la imprudència de portar les idees de gent honesta al banc dels acusats oferint-nos l'oportunitat de lluitar i guanyar noves batalles. És aquesta arrogància de la fiscalia que ha portat un tribunal suís a reconèixer que els Tigres tàmls no són pas una organització criminal sinó un moviment legítim de resistència. És el judici de Grigori Dimitrov que, nou anys abans d'Stalingrad, va revelar al món que el nazisme pot ser vençut.

Olivier PETER

Estrasburg, novembre del 2018

INTRODUCCIÓ

El gener del 2017, amb una bona colla d'amigues i amics de l'esquerra jurídica publicàvem un llibre amb el títol d'*Antígona emmordassada* en el qual repassàvem les principals qüestions que ens havien preocupat, a nosaltres i al conjunt del moviment antirepressiu als Països Catalans, en el darrer cicle de deu anys. Ho fèiem amb ganes de tenir determinats debats, de recopilar opinions i també de preparar-nos per a una fortíssima fase repressiva que llegíem que estava a punt d'obrir-se vinculada amb el procés d'autodeterminació a Catalunya.

Parlàvem d'Antígona com a símbol de la cruïlla entre legalitat i legitimitat que travessa la història d'Occident des de l'Atenes de Sòfocles fins a avui, un debat viu cada vegada que les lleis de l'Estat no saben ser expressió de les conviccions i les propostes de la ciutadania. I insistíem des del títol en la mordassa que l'Estat espanyol ha col·locat a Antígona cada vegada que parla; una mordassa que lluny d'oferir més aprofundiment democràtic com a resposta a la triple crisi política, econòmica i nacional només és capaç de mostrar més autoritarisme i més punitivisme mitjançant la basta utilització constant del sistema penal.

Aquest llibre que teniu a les mans vol fer un pas més en l'anàlisi i la discussió d'aquesta qüestió, intentant esbossar una eina al servei de tantes *antígones* que hi ha als nostres carrers, a les quals en algun moment o altre els correspondrà afrontar un procés judicial per motivacions polítiques. Soc conscient de la complexitat

de la nostra realitat i que la política pot escolar-se en un expedient judicial de moltes maneres. Així, un procés per desnonament és expressió d'una determinada política pública d'habitatge i hi ha enfocaments de defensa que poden convertir-lo en un procés que sigui útil a la lluita política. O, la batalla jurídica per evitar una expulsió administrativa d'un estranger és demostració d'un combat polític entre el racisme de la llei d'estrangeria i els valors humanístics d'una societat solidària que malden per ser hegemònics. I és que els exemples i fronts possibles de conflicte entre dret i justícia són plurals i inacabables mentre continuem vivint en societats extremadament desiguals i amb institucions materialment poc democràtiques.

La voluntat d'aquestes pàgines, tanmateix, és centrar-nos en el fenomen d'un model de judici polític molt concret i molt específic, el procés polític que es construeix des del poder de l'Estat per tal d'eliminar adversaris polítics. Pot ser més o menys explícit, més o menys formalitzat, en la consciència dels diferents operadors jurídics que hi participen. Probablement algun dels magistrats de la sala o algun dels advocats, convençut de la bondat del sistema liberal heretat dels estats nació, arrufaria el nas amb desconfiança si li insinuéssim aquesta qüestió. Però en moments de consciència política intensa, en moments de mobilització massiva, en definitiva, en moments de crisi de règim, el judici polític existeix i s'estén com una epidèmia. I, honestament, em sembla que és una qüestió sobre la qual hem debatut poc i hem escrit encara menys a l'hora d'intentar proposar una metodologia útil per a fer-hi front.

La situació repressiva actual amb presos i preses polítiques, gent a l'exili i amb centenars de processos oberts que de manera directa o indirecta poden tenir aquesta naturalesa és el que ha empès la redacció d'aquestes pàgines d'urgència. Sense gaire temps i sense un estudi acadèmic de fons però amb una convicció profunda en la necessitat que tenim de disposar d'un espai escrit sobre la qüestió. En aquestes línies hi convergeixen algunes de les

reflexions compartides entre l'advocacia compromesa, algunes de les lectures, poques, que hi ha sobre aquesta qüestió en el nostre entorn i bona part de la intel·ligència col·lectiva sobre la matèria per a la qual m'he ofert com a simple transcriptor. És una saviesa comuna, sense patents i sense marques, perquè es correspon amb les vides i les pràctiques d'aquells que ens han precedit en les lluites en condicions molt pitjors. És un *know-how* comunitari que es teixeix amb un fil roig que ve de lluny, en el meu cas com a mínim de les lliçons del meu mestre i pare, en Tià Salellas, i de tants aprenentatges de totes les companyes i companys, grans i petites, amb qui he compartit discussió jurídica i política tots aquests anys, en estrades, en tertúlies o en reunions i assemblees arreu.

L'advocat Jacques M. Vergès va publicar el 1968 l'obra *De la stratégie judiciaire*, traduïda al castellà el 1970 amb el títol *Estrategia judicial en los procesos políticos*. És una obra referent i inigualable sobre la qüestió que pretenem abordar. Cinquanta anys després, algunes de les consideracions polítiques i dels casos defensats per Vergès són profundament discutibles, però la proposta de defensa política que havia nascut dels primers comunistes, que havia estat reelaborada pel vell mestre Marcel Willard fins a la construcció de defensa de ruptura de Vergès, continua manifestant-se com a absolutament vàlida i actual per als judicis polítics. Amb tots els seus matisos i atenent sempre a la conjuntura política i a les circumstàncies del cas, la proposta es manté vigent.

D'aquell llibret en neix l'esquema de les pàgines que segueixen: descriure alguns dels casos històrics més destacats per extreure'n conclusions per a una proposta d'estratègia jurídica. Els exemples cèlebres estudiats només són parcialment compartits amb *De la stratégie judiciaire*. Hi ha nous episodis històrics i algunes experiències pròpies que he entès que, sense ser històriques, podien ser útils per al debat. He volgut donar més visibilitat a casos amb dones protagonistes tot i que malauradament la gran majoria d'autors i personatges del llibre continuen essent mascu-

lins. No és una actualització ni una segona part descafeïnada. No ho voldria pas. Es tracta, en tot cas, d'una reelaboració personal a títol d'homenatge a les paraules del mestre Vergès i d'un intent humil de portar la seva mirada a alguns casos contemporanis, estirant el fil roig cap endavant, amb voluntat de seguir un debat inacabat, també un cop tancat aquest llibre, en uns temps difícils per als drets i per al dret.

En tindria prou que les pàgines que teniu a les mans servissin per fer-nos pensar només una vegada més en com construïm la mirada política de resposta en els judicis polítics, per evitar automatismes, per esquivar pors i per reflexionar a fons sobre quin és el camp de batalla en què ens ha tocat combatre.

Girona, novembre del 2018

ELS CONCEPTES

El judici polític

És cert que el dret és font de legitimitat i per aquest motiu el discurs sobre el que és legal i el que no ho és amaga sempre una pretensió de legitimitat dels diferents actors polítics. En la discussió sobre el marge d'actuació del poder i d'aquells que s'hi oposen sigui quin sigui el sistema legal que predomini, tant els governs com les organitzacions polítiques han intentat procurar-se el suport dels tribunals per mantenir o modificar la balança de l'equilibri polític.

Aquí neix el judici polític. En ell la maquinària jurídica i els seus mecanismes processals es posen en moviment per assolir objectius polítics que transcendeixen la mera satisfacció de la custòdia de l'ordre públic. S'acudeix al tribunal perquè exerceixi influència sobre la distribució del poder i, així, incrementi l'esfera de l'acció política.

I en aquesta lògica qui té habitualment la capacitat per poder dur a terme accions com aquesta és precisament el poder establert, en el marc del poder constituït, que a més acostuma a ostentar el monopoli de l'exercici de l'acció penal mitjançant la institució d'una fiscalia més o menys dependent. Els individus o grups que no estan en el poder hauran de seguir camins diferents. És cert que en sistemes molt democratitzats mitjançant l'acusació popular i altres mecanismes de participació ciutadana a l'administració de justícia poden arribar a construir-se eines de procés polític des

de fora i des de baix, però en l'anàlisi que veurem són clarament una minoria. Per naturalesa la justícia política s'exerceix des del poder.

Quan pensem en judici polític pensem sobretot en el judici penal. Evidentment hi ha moltes formes de repressió estatal, com la il·legalització d'una organització política que pot limitar-ne l'actuació dins i fora les institucions o la sanció administrativa que pot comprometre el patrimoni de l'actor polític en qüestió. Però la jurisdicció penal és l'àmbit preferit de la justícia política pel seu component comunicatiu i sobretot perquè té a les seves mans la llibertat, i la vida en alguns casos, de les persones acusades amb l'afegit d'estroncar la vida política mitjançant les inhabilitacions.

Seguint l'esquema del professor Otto Kirchheimer les principals categories de judici polític són tres:

- El judici polític per delictes comuns. La causa que es refereix a un delictes comuns comès amb finalitats polítiques o amb la mirada en els beneficis que pugui comportar com a resultat de l'èxit de l'acusació, per exemple el procés seguit contra Salvador Puig Antich. Més enllà de la mort en un controvertit tiroteig d'un agent de policia, la investigació, el judici i la posterior execució de Puig Antich pivoten necessàriament partint de l'adscripció política de l'acusat i de la necessitat del règim de mostrar un acte de força després de l'atemptat a Carrero Blanco.
- El judici polític clàssic. Canalitza la intenció d'un determinat règim per a incriminar la conducta pública del seu enemic amb la voluntat d'expulsar-lo de l'escena política. Moltes de les actuacions realitzades en relació amb les organitzacions polítiques de l'esquerra abertzale podrien ser col·locades en aquesta categoria, com els processos contra els seus líders més visibles, per exemple el procés contra la mesa nacional d'Herri Batasuna o el cas Bateragune que va portar Arnaldo Otegi, entre altres dirigents, a un període de sis anys i mig de presó.

- El judici polític derivatiu. S'hi esgrimeixen les armes de difamació, perjuri i calúmnia en un esforç per crear una mala reputació a l'enemic polític. Seguint en el context espanyol, l'instrument del polèmic delictes d'enaltiment del terrorisme o d'injúries a la corona han portat cantants de rap a ser condemnats a penes privatives de llibertat, com Valtònyc o Pablo Hasél.

Evidentment les formes en què aquestes tres grans categories poden aparèixer són múltiples i variades.

En funció del context polític i del model d'estat en què aquests processos es produeixin el paper que tindrà el tribunal i el seu marge de maniobra serà superior o inferior. No és que el tribunal no hi tingui res a veure però, a diferència de la justícia ordinària, aquí l'administrador de justícia només és una peça més. Hi ha altres actors que de manera més o menys explícita intervindran en el procés.

El judici polític, en tot cas, consisteix en l'expressió de la correlació de forces que ja existeix de manera prèvia a la causa, i que evoluciona en el seu transcurs, i així el judici esdevé una mena de cerimònia final, simbòlica, que recull aquest combat entre el poder que busca enfortir la seva posició i els adversaris debilitats per l'expedient. Per això, moltes vegades els acusats decideixen arrossegar el procés fins a les últimes conseqüències i dirigir el judici contra el poder constituït, intentant asseure'l a la banqueta i demostrant d'aquesta manera el judici polític en estat pur. Poder constituent contra poder constituït.

Tampoc l'Estat actua sempre de la mateixa manera. El judici polític és una anomalia del sistema judicial i com a tal sovint construeix unes regles pròpies dins de la lògica de l'excepcionalitat que poden ser fins i tot de nova creació. El dret modern per si mateix contribueix activament al sosteniment d'un particular règim econòmic i polític, però moltes vegades en aquests judicis l'Estat recorre a una mena de dret de guerra que s'allunya dels

esquemes i els estàndards clàssics del dret penal dels estats liberals. Quan l'Estat vol castigar un ciutadà, perquè ha infringit la llei de manera greu, i per tant li correspon dins del seu àmbit, li aplica una pena proporcionada al fet que ha comès i que busca com castigar-lo i rehabilitar-lo per evitar que la situació es repeteixi. Si l'Estat entén que es troba davant d'un enemic, pot caure en el parany d'intentar aplicar un dret penal diferent, un dret penal que no busca pas la reincorporació a la societat del suposat infractor sinó que cerca neutralitzar-lo i expulsar-lo del sistema. Llavors no aplica una pena, aplica una mena de mesura de seguretat. És un esquema que separa els acusats en dos grups segons la seva naturalesa amb dos sistemes diferents: el dret penal del ciutadà i el dret penal de l'enemic.

Alemanya històricament ha estat una de les grans productores de dret penal i per aquest motiu ha estat també la inspiradora de bona part de les lleis penals dels països del seu entorn. Doncs a Alemanya, als anys 1930 i fins al 1945, grans teòrics del dret penal (d'Edmund Mezger fins a l'escola de Kiel) van arribar a raonar i enraonar a fons per establir que el dret penal havia de ser un dret de lluita per a atrapar l'enemic allà on té el punt de partida, en la voluntat criminal. L'enemic del nacionalsocialisme, volien dir, és clar. Van fixar com a regla d'interpretació l'analogia contra l'acusat, van derogar el principi de personalitat i van edificar un monstre —com pocs— que va acabar justificant la pena de mort per als supòsits d'«enemistat jurídica»: el comunisme, l'homosexualitat, l'avortament o els ultratges a la raça. Com a fonament estructural es parlava de la culpabilitat per 'conducció de la vida' que feia presumir que l'aplicació de la severitat del dret penal no havia de provenir de cap fet concret que fos delictiu, sinó que n'hi havia prou de ser d'una determinada manera per a poder ser culpabilitzat i castigat. Aquesta posició teòrica va rebre el nom de dret penal d'autor. Quan avui, en el marc dels judicis polítics, s'incriminen conductes merament ideològiques el que es fa és reproduir precisament aquest esquema generat llavors.

© dels textos: Benet Salellas i Vilar, 2018
© del pròleg: Olivier Peter, 2018
© de l'epíleg: Jordi Cuixart i Navarro, 2018
© d'aquesta edició: Pagès Editors, S L, 2018
Sant Salvador, 8 – 25005 Lleida
www.pageseditors.cat
editorial@pageseditors.cat
Primera edició: desembre de 2018
ISBN: 978-84-1303-043-2
DL: L 1.324-2018
Impress a Arts Gràfiques Bobalà, S L
www.bobala.cat

— imprès a **lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.